

спадкоємцями на виділення їм у натурі цього майна, у межах їхньої частки у спадщині, якщо це не порушує інтересів інших спадкоємців, що мають істотне значення.

Прийняття спадщини малолітніми, неповнолітніми, недієздатними особами та особами, дієздатність яких обмежено. Особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника. Заяву про прийняття спадщини від імені малолітньої, недієздатної особи подають її батьки (усиновлювачі), опікун. Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, за відсутності заяви від їх імені про відмову від спадщини.

Список літератури: 1. Харитонов Е. О. Рецепція римського приватного права: Теоретичні та історичні аспекти / Е. О. Харитонов. – О., 1997. – 288 с. 2. Цивільне право України : підручник : у 2 кн. – Кн. 2 / О. В. Дзера (керівник авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 720 с. 3. Цивільне право в Україні : курс лекцій : Т. 1 / Р. Б. Шишка (керівник авт. кол.), О. Л. Зайцев, Є. О. Мічурін та ін.; за ред. Р. Б. Шишки та В. А. Кройтора. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 417 с. 4. Фурса С. Я. Спадкове право. Теорія та практика : навч. посіб. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса. – К. : Атіка, 2002 – 496 с. 5. Про судову практику у справах про спадкування : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 трав. 2008 р. № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0007700-08>.

Надійшла до редколегії 31.03.2010

УДК 336.71:347.73(477)(0433)

В. К. Грошева

ПРАВОМІРНІСТЬ ВАЛЮТНИХ КРЕДИТІВ

Розглянуто питання надання кредиту в іноземній валюті, досліджено правову природу кредитного договору. Запропоновано зміни до положень ЦК України щодо використання національної валюти на території України.

Рассмотрены вопросы предоставления кредита в иностранной валюте, исследована правовая природа кредитного договора. Предложены изменения в положения ГК Украины относительно использования национальной валюты на территории Украины.

Problems concerning providing the credit in foreign currency are considered. Legal nature of credit contract is researched. Changes to the provisions of Civil Code of Ukraine concerning national currency usage on the territory of Ukraine are offered.

Проблема доларизації в Україні є однією з основних у сфері фінансового обігу, у складний та суперечливий спосіб впливаючи на економічні процеси.

Проблему доларизації в українській економічній науці порушували В. Козюк (під час дослідження валютно-курсових проблем монетарної політики в сучасних умовах), А. Скрипник, Г. Варваренко (в аспекті впливу інфляційних процесів на поведінку домогосподарств). Окремих аспектів впливу доларизації у своїх роботах торкалися А. Гальчинський, А. Шаповалов, С. Шумська [1, с. 117].

В умовах загострення кризи надзвичайно актуальним є забезпечення стабільності фінансової системи держави, перш за все, вжиття заходів щодо стабілізації фінансово-економічного стану банківських установ. Засоби державної підтримки банків, що запроваджувались останнім часом урядом (рекапіталізація, введення тимчасової адміністрації та ін.), на жаль, демонструють досить скромну ефективність, що певним чином обумовлено значним ступенем «доларизації» фінансово-кредитних портфелів банків. Стрімке підвищення курсу іноземної валюти на перших порах розгортання кризи (жовтень 2008 р. – січень 2009 р.) призвела до різкого погіршення фінансового стану банків через масові неповернення валютних кредитів позичальниками. На сучасному етапі непрогнозованість і нестабільність валютного курсу суттєво ускладнює реалізацію антикризових заходів у банківській сфері.

У зв'язку з цим досить актуальним є питання щодо зменшення частки валютних кредитів у фінансово-кредитних портфелях вітчизняних банків. І правовому регулюванню відводиться провідна роль, що обумовило мету дослідження.

Майже усі відносини у грошово-кредитній сфері мають фінансову природу і, як правило, набувають договірної характеру. Не є винятком і кредитні відносини. Правовою формою банківського кредитування є кредитний договір, що впливає зі змісту ст. 1054–1056 ЦК України [2].

Відповідно до ст. 1054 ЦК України кредитні відносини здійснюються на підставі кредитного договору, що укладається між кредитором і позичальником. Згідно з ч. 1 ст. 1054 ЦК України кредитний договір – це договір, за яким банк, тобто кредитодавець зобов'язується надавати грошові кошти (кредит) позичальнику в розмірі та на умовах, установлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит і сплатити відсотки.

Дослідження правової природи кредитного договору потребує розгляду його істотних умов.

Як відомо, суттєвими умовами будь-якого цивільно-правового договору є умови про предмет договору, умови, що

визначаються законом як суттєві або необхідні для договору даного виду; усі інші умови, щодо яких відповідно до заяви хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

Щодо істотних умов кредитного договору, то українське законодавство не має єдиної позиції. У ч. 2 ст. 345 Господарського кодексу України [3] відзначено, що в кредитному договорі передбачаються: мета, сума і строк кредиту, умови і порядок його видачі та погашення, види забезпечення зобов'язань позичальника, відсоткові ставки, порядок плати за кредит, обов'язки, права та відповідальність сторін щодо видачі та погашення кредиту. Як бачимо, вказані положення суперечать положенням, зазначеним вище. Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 180 ГК України, під час укладення господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору. Отже, істотними умовами кредитного договору як господарського, відповідно до закону, є: умови про предмет, ціна, строк його дії.

В інших випадках, зокрема, щодо умов, що зазначені в ч. 2 ст. 345 ГК України (мета кредиту, умови і порядок його видачі та погашення та ін.), відсутні підстави визнавати їх суттєвими, оскільки: 1) структурно-системний аналіз положень ГК свідчить про те, що законодавець безпосередньо вказує перелік істотних умов того чи іншого господарського договору; 2) законодавець спеціально зазначає суттєві умови того або іншого договору за допомогою таких застережень у текстах: «суттєвими умовами договору є», «в договорі мають передбачатися», «договір повинен передбачати» [4, с. 14].

З огляду на мету статті, інтерес становить вид грошових коштів, що можуть бути предметом кредитного договору. Чи має це бути лише національна валюта України – гривня, чи є допустимим і використання іноземної валюти?

Згідно зі ст. 99 Конституції України грошовою одиницею України є гривня [5]. Стаття 524 ЦК України передбачає, що зобов'язання (кредитні зобов'язання за участю фізичних осіб) може бути виражене як у гривні, так і в іноземній валюті. Відповідно до ч. 2 ст. 198 ГК України грошові зобов'язання учасників господарських відносин повинні бути виражені й підлягають оплаті у гривнях. Грошові зобов'язання можуть бути виражені в іноземній валюті лише у випадках, якщо суб'єкти господарювання мають право проводити розрахунки між собою в іноземній валюті відповідно до законодавства. Частиною 2 ст. 189 ГК України додатково зазначено, що в іноземній валюті можуть визначатися ціни лише у зовнішньоекономічних договорах (контрактах) за наявності згоди сторін. Згідно з п. 3.3 ст. 3 Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей

в Україні» єдиним законним платіжним засобом в Україні є національна валюта [6]. Аналогічне положення міститься й у Законі України «Про Національний банк України» (ст. 35) [7].

Таким чином, валюта кредитного договору залежить від суб'єктного складу правовідношення: у цивільному обороті вільно обертаяться як національна валюта України, так і валюти інших держав, у результаті чого курсові ризики несуть позичальники – фізичні особи, що отримують доходи у гривні; у господарському обороті валютні кредити найчастіше застосовуються як виняток для тих суб'єктів господарювання, які певну частку своїх доходів отримують в іноземній валюті за зовнішньоекономічними контрактами, тобто курсові ризики для них значно менші. Тобто, за змістом ГК України суб'єкт господарювання здійснює господарську діяльність в межах України, отримуючи кредит у гривні.

Згідно зі ст. 5 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» [8] валютні операції проводяться на підставі відповідної ліцензії Національного банку України. Статтею також передбачено, що на здійснення валютних операцій Національний банк України видає генеральні та індивідуальні ліцензії.

Генеральні ліцензії видаються комерційним банкам та іншим фінансовим установам України, національному оператору поштового зв'язку на здійснення валютних операцій, що не потребують індивідуальної ліцензії, на весь період дії режиму валютного регулювання.

Індивідуальні ліцензії видаються резидентам і нерезидентам на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції. Згідно із п. «в», «г» ч. 4 ст. 5 вказаного Декрету Кабінету Міністрів України індивідуальної ліцензії потребують, у тому числі, операції щодо: надання і одержання резидентами кредитів в іноземній валюті, якщо терміни і суми таких кредитів перевищують встановлені законодавством межі; використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави. Таким чином, надання та одержання кредиту в іноземній валюті, використання іноземної валюти як засобу платежу можливі за умови дотримання суб'єктами господарських відносин імперативних вимог законодавства щодо одержання відповідної індивідуальної ліцензії.

Одним із прикладів прогаєли в законодавстві щодо надання кредитів в іноземній валюті є рішення господарського суду Донецької області, у справі за позовом ТОВ «Готель «Централь» до ВАТ «ВТБ Банк» про визнання недійсним кредитного договору на сумму \$18,8 млн. Як впливає з копії рішення Господарського суду Донецької області, Донецький філіал «ВТБ Банка» у

червні 2007 р. вирішив видати мультивалютну кредитну лінію ТОВ «Готель «Централь» на \$13 млн до червня 2013 р. У грудні 2007 р. лінію було збільшено до \$19,4 млн з можливістю отримання займів у доларах США, гривнях та російських рублях. У рамках договору «Готель «Централь» отримав від банку на будівництво офісного центру \$18,833 млн і 2,864 млн грн, заклавши нерухомість площею 7289,8 м² [9].

У судовому рішенні йдеться про те, що фінустанова не мала права кредитувати підприємство в іноземній валюті, оскільки «єдиним законним засобом платежу на території України є гривня». Також згідно зі ст. 5 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», передбачено, що валютні операції проводяться на підставі відповідної ліцензії Національного банку України (генеральної або індивідуальної). Судом було встановлено, що на момент укладання кредитного договору у жодній із сторін індивідуальна ліцензія була відсутня.

Невдалість політики валютної «всеїдності», що пропонується ЦК України, підтверджує й банківська практика. Аналіз структури кредитного портфелю банків України свідчить, що найбільшу загрозу фінансовому стану становлять неповернуті валютні кредити саме фізичних осіб (станом на 01.04.2009 сума заборгованості за ними у перерахунку в гривні складала 14,2 млрд грн [10]). При цьому питома вага валютних кредитів перевищує 70 %, з них більше 65% – це довгострокові (тобто найбільш ризикові) кредити.

З огляду на вищевикладене та з метою стабілізації фінансового стану банків України доцільним уявляється внесення змін до ст. 524 ЦК України, з якої необхідно виключити ч. 2.

Внесення вказаних змін дозволить, по-перше, привести у відповідність до Конституції України положень ЦК України щодо використання національної валюти на території України, по-друге, знизить ступінь ризику банків під час здійснення кредитування і створить необхідні умови для підвищення ефективності діяльності Національного банку України щодо укріплення національної валюти.

Список літератури: 1. Береславська О. Ш. Доларизація кредитного ринку в Україні: причини і наслідки / О. Ш. Береславська, В. В. Зимовець, Н. М. Шелудько // Економіка та прогнозування. – 2006. – № 3. – С. 117–130. 2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356. 3. Господарський кодекс України : закон України від 16 січ. 2003 р. № 436 // Відомості Верховної Ради України. – № 18–22. – Ст. 114. 4. Корнилова Л. Договір банківського кредитування / Л. Корнилова // Юридическая практика. – 2005. – № 38 (404). – С. 14–15. 5. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. № 254 к/96 ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 6. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні : закон

Україні від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 29. – Ст. 137. 7. Про Національний банк України : закон України від 20 трав. 1999 р. № 679–XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238. 8. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : декрет Кабінету Міністрів України від 19 лют. 1993 р. № 15-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>. 9. Рішення Господарського суду Донецької області № 4743966 від 20 стг. 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>. 10. Шулик В. Банковская система Украины – прогноз «негативный» / В. Шулик // Кредит-Рейтинг Монитор. – 2009. – № 6. – С. 2–5.

Надійшла до редколегії 23.04.2010

УДК 347.67(477)

А. О. Нагорна

ПОСВІДЧЕННЯ ЗАПОВІТІВ НАЧАЛЬНИКАМИ ПОШУКОВИХ АБО ІНШИХ ЕКСПЕДИЦІЙ

Розкрито основні проблеми забезпечення прав осіб, що перебувають у пошуковій або інших експедиціях, на заповіт і запропоновано основні напрями правотворчого і правозастосовного підкріплення забезпечення цього права за сучасних умов.

Раскрыты основные проблемы обеспечения прав лиц, которые находятся в поисковой или других экспедициях, на завещание и предложены основные направления правотворческого и правоприменительного подкрепления обеспечения этого права в современных условиях.

The main problems of ensuring person's rights who are in search or other expeditions on the will are disclosed. The main directions of lawmaking and law-enforcement confirmation for ensuring this right in modern conditions are offered.

За загальним правилом, згідно зі ст. 1248 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України) [5], заповіт посвідчує нотаріус, а заповіт особи, яка перебуває у пошуковій або іншій експедиції, може бути посвідчений начальником цієї експедиції.

Найбільш повно та глибоко питаннями спадкування із сучасних вчених-цивілістів України та Росії займалися Ч. Н. Азімов, О. В. Дзеря, Ю. О. Заїка, О. Л. Зайцев, С. Я. Фурса, Е. І. Фурса, В. Ю. Чуйкова та ін. Поряд з цим, зазначені вчені проблему посвідчення заповітів осіб, які перебувають у пошуковій або іншій експедиції, розглядали лише епізодично, досліджуючи більш загальні аспекти у цій чи суміжній сфері. Тим самим, аналіз доступних юридичних джерел дозволяє стверджувати, що проблема посвідчення заповіту посадовими особами, прирівняними до нотаріальних, дотепер на достатньому рівні в Україні не досліджена.